



GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>



Araştırma Makalesi • Research Article

Anadolu İmam Hatip Liselerinde Okutulan Hadis Dersinin Kazanımlarının Gerçekleşme Durumu: Gaziantep Örneği¹

The Realization Status of Learning Outcomes of Hadith Lessons Trained In Anatolian Imam Hatip High-Schools: The Case of Gaziantep

Recep ASLAN^{a*}, Ömer Faruk KAVUNCU^b, İbrahim Halil İLGİ^c

^a Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Gaziantep / TÜRKİYE

ORCID: 0000-0002-7541-0405

^b Doktora Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, Gaziantep / TÜRKİYE

ORCID: 0000-0003-4392-2585

^c Arş. Gör., Gaziantep Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Gaziantep / TÜRKİYE

ORCID: 0000-0001-7775-9486

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 22 Haziran 2020

Kabul tarihi: 11 Temmuz 2020

Anahtar Kelimeler:

Hadis,

Sünnet,

Hadis Dersi,

Anadolu İmam Hatip Lisesi,

Milli Eğitim Bakanlığı

ARTICLE INFO

Article History:

Received June 22, 2020

Accepted July 11, 2020

Keywords:

Hadith,

Sunnah,

Hadith Lecture,

Anatolian Imam Hatip Highschool,

Ministry of National Education

ÖZ

Anadolu İmam Hatip Liseleri'nde okutulan meslek derslerinden birisi de Hadis dersi. Hadis dersi öğretim programında, hadis ve sünnetin kavramsal düzeyde tanımlanması, tarihi süreç içerisinde gelişiminin tanıtılması, dini kültür içindeki yerinin ve toplum hayatındaki öneminin kavratılması amaçlanmıştır. Bir eğitim programının başarılı sayılabilmesi için, o dersi alan öğrencilerin programda amaçlanan kazanımları sağlamış olması gerekir. Fakat bu her zaman mümkün olmayabilir. Bu sebeple, programın uygulanması neticesinde, yetersiz kalan yönlerin tespit edilmesi ve gerekli düzeltmelerin yapılabilmesi için programın ve çıktılarının değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Anadolu İmam Hatip Liseleri'nde okutulan Hadis dersi özelinde, 2018/2019 eğitim ve öğretim yılında bu dersi almış öğrencilerin arzu edilen kazanımları elde edebilme düzeyine ve hadis dersine ilgilerine dair bir araştırma yapılması amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda Hadis dersi öğretim programında belirtilen kazanımların çoğunun öğrenciler tarafından elde edildiği, bazılarının ise elde edilemediği saptanmıştır.

ABSTRACT

Hadith is one of the vocational lectures educated in Anatolian Imam Hatip Highschools. In teaching program of Hadith, it is aimed that defining hadith and sunnah in conceptual level, introduction of its development in history, and teaching its place in religious culture and importance in social life. To regard an education program as successful, it is required that the students who take the classes should gain the aims of program. Nevertheless, it may not always be possible. Therefore, in consequence of application of the program, insufficient parts of lectures must be detected and the program and its outputs must be evaluated for necessary amendment. In this study, it is aimed to investigate that affinity of students taking Hadith lectures and their learning outcomes of required aims. This research is performed with the students who took Hadith class in 2018/2019 season in Anatolian Imam Hatip Highschools related to Ministry of National Education. As a result of this study in Hadith lessons learning program, it is detected that most outcomes are taken by students while some of them cannot be taken.

¹ Bu çalışma Gaziantep Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Projesi Birimi tarafından İLHYTF.19.03 proje numarası ile desteklenmiştir.

EXTENDED ABSTRACT

According to the general acceptance without any dispute, the two main sources of the Islamic religion are the Quran and hadiths. The Qur'an, personally the Prophet's writing revelation to his Companions, it has been passed down from generation to generation and has reached today. The transfer of the hadith, which is defined as the words, verbs and descendants of the Prophet, is left to the efforts and endeavors of the Companions and the next generations. In this regard, various studies on the teaching of hadith have been carried out since the first hijri centuries, and the hadith has taken its place in the curriculum as a subject in its own right after the establishment of daru'l-hadiths and madrasas. Today, the science of hadith is taught as an independent course in Anatolian Imam Hatip High Schools and Theology Faculties.

In order for Anatolian Imam Hatip High Schools, which aims to provide their students with the right belief, correct information, correct thinking and proper behavior, it should be among their primary goals to raise individuals who can recognize and use basic religious resources and have a genuine religious understanding. Likewise, to be able to recognize and use the basic sources of Islam correctly is one of the most important steps to have a perception of authentic religion. The Hadith course, which is included in the curriculum of Anatolian Imam Hatip High Schools, is the subject of the sunna of the Prophet, which is the second source of Islamic religion. In this context, it is important for the students to be educated in accordance with the objectives set in the Hadith Lesson Curriculum and to achieve the achievements determined within the framework of the program to raise individuals with the perception of authentic religion. Therefore, the determinations that this study will reveal in terms of whether the goals determined within the framework of the Hadith course have been achieved and whether the achievements have been achieved by the students will be an important reference in determining the education programs of the Hadith course, and other vocational courses taught in Anatolian Imam Hatip High Schools in general.

Creating the skills of the students studying at the Anatolian Imam Hatip High Schools, which constitute the basis of our study, to use the hadith resources well and to benefit from them in a healthy way, can be provided by the achievements of the Hadith course. In addition, the realization of the objectives of a course in the curriculum depends on the achievements determined by the students. In this context, this research aims to determine whether the achievements determined in accordance with the program of the Hadith course, which is included in the scope of qualified schools by the Ministry of Education and taught at the Anatolian Imam Hatip High Schools named as Project School, have been achieved in accordance with the purpose of the course based on the example of Gaziantep.

In this context, based on the question, "What is the level of students who have had the Hadith course in Anatolian Imam Hatip High Schools, which has a project feature in the center of Gaziantep?" a quantitative research was carried out by organizing an acquisition-oriented survey for students who took the Hadith course in the Anatolian Imam Hatip High Schools, which is a project school in Gaziantep, in the 2018/2019 academic year. In the first part of the questionnaire, besides the demographic information to the students, "What is your absence status for the Hadith lesson?", "What is your level of interest in the Hadith lesson?", "Is the course time allocated for the Hadith lesson according to you?", "Do you use any other materials beside your coursebook?", "Is there a need to improve the hadith coursebook you are reading?" and "What are your thoughts on memorizing hadiths in class?" It has been aimed to determine the students' attitude towards the hadith course, the duration how the course is taught, and the adequacy of the materials related to the course. The questions in the second part of the questionnaire were formed based on the achievements determined in the Hadith Education Program by the Ministry of Education. Thirty-two questions in this section were asked to answer, "Strongly disagree", "disagree", "Neither agree nor disagree", "agree" and "strongly agree". The data obtained from the answers given by the students were analyzed through the SPSS program and presented in a table. After evaluating the analysis at the end of the study, some suggestions were made for the relevant institutions and organizations. As a result of the research carried out within the framework of the project supported by the Scientific Research Unit of Gaziantep University, it was determined that a large part of the students were involved in the hadith lesson, participated in the lesson steadily and found the lesson time sufficient.

In addition, the students stated that the textbook should be improved. As a result of the limited use of tools / materials other than the textbook, it is seen that the teachers who attend this course make limited use of modern educational technologies and different materials related to the course in order to make the course more understandable. Because, in order to understand the course better by the students, the use of supportive tools and materials besides the textbook is considered important in terms of achieving the related achievements by a wider student population. As a result of the study, although the majority of the students seem to have a common thought in memorizing the hadiths in the lesson, the students who do not find it necessary to memorize the hadiths stated that it would be more useful to know the meaning of the hadiths.

In order to evaluate a curriculum successfully, the achievements determined must be achieved by all students. Based on the results obtained from the acquisition-oriented questions addressed in the second part of the questionnaire, it is not possible to say that the achievements in the Hadith Curriculum are obtained by all students. When the achievements that cannot be achieved are compared with the objectives specified in the Hadith Curriculum, it turns out that some of these objectives could not be achieved. In order to realize the goals of the Hadith Course completely and to achieve the achievements determined by the students taking the course, a teaching plan should be made within the scope of the subject, purpose, scope and goal, and the teachers conducting the course should manage a process in accordance with this plan.

Giriş

İslam dininin temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'de de belirtildiği üzere Hz. Peygamber âlemlere rahmet olarak gönderilmiş (Enbiya Suresi 21:107) ve insanlığa en güzel model olarak takdim edilmiştir (Ahzâb Suresi 33:21). O'nun tebliğ etmiş olduğu ve vahiy yolu ile Allah tarafından gönderilmiş olan İslam dini, inanç, ibadet, ahlak alanlarını ve sosyal hayatın bütününi kuşatan bir din olma özelliğini içinde barındırmaktadır. En son ve en kâmil din olma vasfına sahip olan bu dinin iki temel kaynağı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Kur'an-ı Kerim, ikincisi ise Hz. Peygamber'in sünnetidir.

Malum olduğu üzere Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber hayattayken bizzat kendisi tarafından vahiy kâtiplerine yazdırılmış ve sonraki dönemlerde aslına uygun bir şekilde bir Mushaf haline getirilmek suretiyle İslam coğrafyasının çeşitli bölgelerine gönderilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de emredilen veya nehyedilen hususların doğru bir biçimde anlaşılması için ise Hz. Peygamber'in sünnetinin rehberliğine ihtiyaç bulunmaktadır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber en güzel örnek şeklinde vasıflandırılmış ve doğru yolu bulmanın şartı Hz. Peygamber'e itaat etmeye bağlanmıştır (Nûr Suresi 24:54). Hz. Peygamber'i örnek almanın ve ona itaatın yolu onun sünnetine tabi olmaktır. Sünnetin elde edildiği kaynak ise Kur'an-ı Kerim'in ardından Hz. Peygamber'in sözlü ve fiili tasarruflarını bizlere aktaran hadislerdir.

Sünnetin nesilden nesile aktarılması açısından gerek sahabe gerekse sonraki nesiller hadis rivayeti hususunda büyük bir çaba harcamıştır. Bu bağlamda “söz, fiil, takrir, yaratılış veya huyla ilgili bir vasıf olarak Hz. Peygamber'e nispet edilen her şey” (Yücel, 2014, s. 31) şeklinde tanımlanan hadislerin sonraki nesillere aslına uygun bir şekilde aktarılması gayreti, hadis ilmine dair literatürün şekillenmesini beraberinde getirmiştir. Yukarıdaki tanımlamadan da anlaşılacağı üzere Hz. Peygamber'e ait söz ve fiiller, O'nun onayından geçen hadiseler, yaratılış özellikleri ve güzel ahlakı Hadis ilminin başlıca konusudur.

Bu çerçevede Anadolu İmam Hatip Liseleri'nde meslek dersleri olarak okutulan Temel İslam Bilimleri'ne dair derslerden biri de Hadis dersidir. Söz konusu dersin öğretim programında, hadis ve sünnetin kavramsal düzeyde tanımlanması, tarihî süreç içerisindeki gelişiminin tanıtılması, dinî kültür içindeki yerinin ve toplum hayatındaki öneminin kavratılması amaçlanmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018b, s. 45). Anadolu İmam Hatip Liseleri'nde 10. sınıf öğrencilerine okutulan Hadis dersinin yapısını oluşturan öğeler, “üniteler”, “konular”, “kazanımlar” ve “açıklamalar” şeklinde yapılandırılmıştır. Üniteler, dersin içeriği, diğer derslerle ilgisi ve öğretim hedefleri dikkate alınarak meydana getirilmiştir. Konular, ünitenin ve temanın özelliğine göre öğrencilerin, bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişimleri göz önünde bulundurularak onlara Peygamber sevgisini kazandıracak, dinî ve ahlaki gelişimlerine katkı sağlayacak ve sünnet kültürü kazandıracak şekilde yapılandırılmıştır. Kazanımlar ise, eğitim süreci sonucunda öğrencilerin edinecekleri bilgi, beceri, tutum ve değerleri ifade etmekte olan öğrenme çıktılarıdır. Bu sebeple kazanımlar öğrencilerin gelişim düzeyleri ve konuların muhtevası dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Bir eğitim programının başarılı sayılabilmesi için, o dersi almış öğrencilerin programda belirlenen kazanımları büyük oranda elde etmiş olması gerekmektedir. Fakat çeşitli şartlara da bağlı olarak bu çok mümkün olamayabilir. Bu sebeple, programda belirtilen hususların yetersiz kalan yönlerinin tespit edilmesi ve gereken düzeltme ve düzenlemelerin yapılabilmesi için programın birçok yönü ile değerlendirilmesi gerekmektedir. Böyle bir değerlendirme temelde hadis dersini almış öğrenciler üzerinde yapılacak çalışma ve araştırmalarla mümkündür. Bu bağlamda, Gaziantep ilinin merkez ilçelerinde sınavla öğrenci alan nitelikli okullar kapsamındaki Anadolu İmam Hatip Liseleri'nde okuyan ve 2018/2019 eğitim ve öğretim yılında hadis dersini almış öğrenciler üzerinde yapılacak araştırma ile hadis dersinin kazanımlarını elde edip etmediklerine dair bir çalışma yürütülmesi planlanmıştır. Söz konusu

çalışma kapsamında, anket metoduyla yöneltilen sorulardan elde edilen bulgulara, sonuçlara ve ortaya çıkan verilerin yorumlanmasına yer verilmiştir.

Amaç ve Yöntem

Araştırmanın Amacı

Hadis ilmi, İslam dininin temel kaynaklarından Sünnet’i konu edinen bir ilimdir. Bu sebeple sahih din algısının elde edilebilmesi, Kur’an-ı Kerim’in yanında hadis öğreniminin sağlıklı bir zeminde gerçekleşmesine bağlıdır. Dolayısıyla Anadolu İmam Hatip Liseleri’nde okuyan öğrencilerin, hadis kaynaklarını iyi kullanabilme ve onlardan sağlıklı bir şekilde yararlanabilme becerilerinin oluşturulması, Hadis dersinin kazanımlarının doğru bir biçimde gerçekleşmesiyle sağlanabilir. Bu bağlamda, söz konusu araştırma, Gaziantep örneğinden hareketle, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından nitelikli okullar kapsamına alınan ve Proje Okulu olarak adlandırılan Anadolu İmam Hatip Liseleri’nde okutulan Hadis dersinin programı gereği belirlenen kazanımların elde edilip edilmediğini belirlemeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın Problemi

Asr-ı saadet döneminde sahabe, Hz. Peygamber’in her sözünü ve her davranışını dikkatle takip etmiş ve ondan öğrendiklerini iyice bellek adına kendi aralarında müzakerelerde bulunmuşlardır (Hatîb el-Bağdâdî, 1983, 1/236). Ayrıca Hz. Peygamber de Suffe’de ashabına ilim öğretiyor ve Suffe ashabı da onu dikkatle dinleyerek buyruklarını ezberliyorlardı (Kandemir, 1997, s. 30). Hadis öğretiminin ilk örneği olarak kabul edilen bu eğitim ortamları şüphesiz Hz. Peygamber’in hadislerinin de ilk neşet ettiği ortam olarak karşımıza çıkmaktadır. Hz. Peygamber’in irtihalinin ardından ise sahabe birçok farklı coğrafyaya dağılmış ve buldukları bölgelerde irşad faaliyetlerini yürütmek için halkalar oluşturmuş ve Hz. Peygamber’in sünnetini insanlara aktarmak için ellerinden gelen gayreti sarf etmişlerdir. Onların bu birikimini elde etmek ve hadisi en iyi bilenlerin bizzat kendisinden almak üzere birçok âlim ilmi seyahatlerde bulunmuştur (Itr, 1985, s. 40). İslam coğrafyasının genişlemesi ile birlikte ise ilim merkezleri teşekkül etmeye başlamış ve zaman içerisinde dâru’l-hadîs adını verdiğimiz hadis öğretim merkezleri vücuda gelmiştir. Günümüzde ülkemizin eğitim sistemi içerisinde Hadis dersi Anadolu İmam Hatip Liseleri’nde ve İlahiyat Fakülteleri’nde müstakil bir ders olarak verilmektedir (Koçkuzu, 1993, s. 189).

Araştırmamızın konusunu teşkil eden Anadolu İmam Hatip Liseleri’nde yer alan Hadis dersini alan bir öğrencinin elde etmesi gereken kazanımların genel amaçları şu şekilde ifade edilmektedir:

1. Hz. Peygamber’in Kur’an-ı Kerim’deki konumunun kavranması,
2. Hadis ilmi ile ilgili temel kavramların açıklanması,
3. Hadis ilmini ve bu ilmin tarihî süreç içindeki gelişiminin kavranması,
4. Hadisleri kaynağına, râvi sayısına ve sıhhat derecesine göre tasnif etmesi,
5. Dinin anlaşılmasında ve yorumlanmasında Kur’an ve Sünnet bütünlüğünün önemini kavraması,
6. Peygamberimizin sünnetindeki şekil-öz ilişkisini kavraması,
7. Güncel olayları hadisler ışığında yorumlaması,
8. Hadis metinlerini ve sünneti sağlıklı bir şekilde yorumlama yöntemi kazanması,
9. Hadislerde verilen ilk ve değerleri hayatına yansıtması amaçlanmaktadır (MEB, 2018b, s. 45).

Belirtilen bu amaçlar çerçevesinde kazanımların genel amaçları duyuşsal, bilişsel ve psikomotor olarak sınıflandırıldığında duyuşsal alana dair herhangi bir ifadeye rastlanmamaktadır.

Hadis ders kitabı oluşturulurken Hadis İlimi ve Temel Kavramları, Sünnetin Konumu, Hadis Tarihi, Hadis Çeşitleri, Hadislerin Tenkidi, Hadis ve Sünnetin Anlaşılması olmak üzere altı ünite belirlenmiş ve bu üniteler çerçevesinde otuz iki kazanım tespit edilmiştir. Söz konusu kazanımlar için ayrılan ders saati toplamı 72'dir.

Bir dersin başarılı sayılabilmesi için o dersin kazanımlarının tümünün öğrenciler tarafından elde edilmiş olması gerekmektedir. Ayrıca öğrencilerin derse olan ilgi düzeyi, ders saatinin ve ders kitabının yeterliliği de o dersin başarılı olarak öğrencilere aktarılmasında önemli kıstaslardan birkaçıdır. Bu bağlamda "Gaziantep ili merkezinde proje özelliği olan Anadolu İmam Hatip Liselerinde Hadis dersini almış öğrencilerin dersin kazanımlarını elde etme düzeyi nedir?" sorusu, çalışmanın problem sorusunu oluşturmaktadır. Bu probleme çözüm aramak amacıyla aşağıdaki alt problemler oluşturulmuştur:

1. Hadis dersi programının belirlenen kazanımlarının elde edilebilmesi için öğrencilerin derse ilgileri nasıldır?
2. Hadis dersi programının belirlenen kazanımlarının elde edilebilmesi için ders saati yeterli midir?
3. Hadis dersi programının belirlenen kazanımlarının elde edilebilmesi için hangi araç ve gereçler kullanılmalıdır?
4. Hadis dersi programının belirlenen kazanımlarının elde edilebilmesi için ders kitabı yeterli midir?

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Gaziantep ili merkez ilçelerinde bulunan ve sınavla öğrenci alan özel proje uygulayan Anadolu İmam Hatip Liseleri öğrencilerine yönelik olarak yapılan araştırma çerçevesinde, 4 okulda 11. Sınıfta okuyan 208 öğrenciye sorular yöneltilmiştir. 3 Eylül 2019 tarihinde Gaziantep İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden alınan bilgilere göre toplamda 5 okul özel proje uygulamaktadır. Buna göre:

- Mehmet Görmez Erkek Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde (Şahinbey) 11. sınıf öğrencisi bulunmamaktadır.
- Şahinbey Belediyesi Mehmet Emin Er Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde (Şahinbey) 403 kız öğrenci 11. sınıfta okumaktadır.
- Şehit Cuma Akıl Erkek Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde (Şahinbey) 55 erkek öğrenci 11. sınıfta okumaktadır.
- Şehit Mehmet Demir Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde (Şehitkamil) 47 kız öğrenci 11. sınıfta okumaktadır.
- Şehit Ömer Harun Demir Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde (Şehitkamil) 47 kız öğrenci 11. sınıfta okumaktadır.
- Proje Anadolu İmam Hatip Liseleri'nde okuyan 11. sınıf öğrenci sayısı 552'dir. Bu öğrencilerin 55'i erkek, 497'si kızdır. Soru yöneltilen öğrenci sayısı ise 208'dir. Bu sayı toplam öğrenci sayısının %37,6'sıdır. Soru yöneltilen 208 öğrencinin 156'sı kız, 52'si ise erkektir.

Araştırmanın Denenceleri

- Hadis dersini almış öğrenciler programda belirtilen kazanımlara tam olarak ulaşamamışlardır.
- Hadis dersine öğrencilerin ilgileri yüksektir.
- Hadis dersi programının belirlenen kazanımlarının elde edilebilmesi için ders saati yeterli değildir.
- Hadis dersi programının belirlenen kazanımlarının elde edilebilmesi için yardımcı araç ve gereç/materyal kullanımı düşüktür.
- Hadis dersi programının belirlenen kazanımlarının elde edilebilmesi için ders kitabı yeterli değildir.
- Hadis dersi öğretimi, öğretmen ve ders kitabı merkezli olarak uygulanmaktadır.

Araştırmanın Sayıtları

- Bu araştırma için seçilen yöntem, araştırmanın amacına, konusuna ve problemine uygundur.
- Ankete katılan öğrenciler, anket sorularının tamamına objektif, tutarlı ve samimi bir şekilde yanıt vermişlerdir.
- Araştırmaya katılan öğrenciler 2018/2019 eğitim ve öğretim yılında Hadis dersini yüz yüze eğitim şeklinde almışlardır.

Araştırmanın Yöntemi, Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışma, bilimsel araştırma yöntemlerinden tarama modeline göre veri toplama aracı olarak bir anket kullanılmıştır. Ankette öğrencilere toplamda 40 soru yöneltilmiştir. Bu sorulardan üç tanesi öğrencilerin demografik bilgilerine yönelikken, 5 tanesi öğrencilerin hadis dersine yönelik ilgilerini ve önerilerini tespit etmeye yöneliktir. Buraya kadar olan kısım anketin birinci bölümüdür. Anketin ikinci bölümü olarak nitelendirdiğimiz kalan 32 soruda ise öğrencilerin Hadis dersi programı çerçevesinde elde etmesi istenen kazanımların elde edilip edilmediğine yönelik sorulardır. Anketin ilk bölümünde ilk dört soruya “hiç”, “az”, “orta” ve “çok” şeklinde, kazanımlara yönelik soruların olduğu ikinci bölümdeki sorulara ise “kesinlikle katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “kararsızım”, “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” şeklinde seçenekler konulmuştur.

Anketin ikinci bölümünde Hadis dersi öğretim programında belirlenmiş olan 32 kazanımdan üretilmiş sorular öğrencilere yöneltilmiş ve belirtilen kazanımların öğrenciler tarafından elde edilip edilmediği tespit edilmeye çalışılmıştır. Anket uygulaması gözlem altında yanıtlama tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Ayrıca literatür taraması ile birlikte nitel veriler de elde edilmiştir. Bu çerçevede hem nitel hem de nicel özelliklere sahip bu çalışmada veri çözümleme yöntemi olarak “karma yöntem” kullanılmıştır. Anket etrafında oluşacak olan cevapların bilgisayar programında (SPSS) analizinin yapılmasının ardından verilerin yorumlanmasına geçilmiştir. Farklı türde nitel analiz yöntemleri kullanmak mümkün olsa da temel olarak içerik analizi ve söylem analizi yöntemleri kullanılmıştır. Mümkün olduğu durumlarda tablolaştırma ve şekiller ile bulguların özetlenmesi sağlanmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Katılımcıların Demografik Özelliklerine Yönelik Dağılım

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Frekans	Yüzdellik
---------	-----------

Erkek	52	% 25.0
Kız	156	% 75.0
Toplam	208	% 100

Tablo 1’de de görüldüğü üzere toplam 208 öğrenciye anket soruları gözlem altında yanıtlama tekniği ile yöneltilmiştir. Bu öğrencilerin 156’sı kız, 52’si erkektir. Kız öğrencilerin sayısı ankete katılan öğrencilerin tamamının %75’ini oluşturmaktadır. Kız öğrenci sayısının erkek öğrenci sayısından fazla olmasının nedeni, Gaziantep’te özel proje uygulayan İmam Hatip Liseleri’ndeki dağılımdan kaynaklanmaktadır. Öğrencilerin tamamı 2018/2019 eğitim ve öğretim yılında hadis dersi almış öğrencilerdir.

Katılımcıların Hadis Dersine Devam Düzeyine Dair Bulgular

Tablo 2: Katılımcıların Hadis Dersine Devam Düzeyleri

	Frekans	Yüzdelerik
Hiç	104	% 50.0
Az	68	% 32.7
Orta	27	% 13.0
Çok	9	% 4.3
Toplam	208	% 100

Tablo 2’ye göre öğrencilerin % 50’si hadis dersine hiç devamsızlık yapmamaktadır. Yine öğrencilerin % 32,7’sinin devamsızlık düzeyi ise az olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 82,7’si derse devam hususunda istikrarlı bir çizgidedir. Kalan % 17,3’lük dilimdeki öğrencilerin ise Hadis dersine devamsızlık yaptığı gözlenmektedir.

Katılımcıların Hadis Dersine İlgi Düzeyine Dair Bulgular

Tablo 3: Katılımcıların Hadis Dersine İlgi Düzeyleri

	Frekans	Yüzdelerik
Hiç	9	% 4.3
Az	27	% 13.0
Orta	117	% 56.3
Çok	55	% 26.4
Toplam	208	% 100

Tablo 3’de sunulan verilere göre ankete katılan öğrencilerin % 26,4’ü Hadis dersine çok ilgi duymakta, %56,3’ü ise orta düzeyde ilgi duymaktadır. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 82,7’sinin Hadis dersine ilgilerinin olduğu görülmektedir. Öğrencilerin % 4,3’ü ise hadis

dersine hiç ilgi duymamakta, % 13'ü ise az ilgi duymaktadır. İlgi düzeyi düşük öğrencilerin Hadis dersine olan ilgisizliklerinin nedenleri konusundaki cevapları şu şekildedir:¹

- Beni cezbetmiyor.
- Hadisle ilgili kaynakları okumak ya da dinlemek sıkıcı geliyor.
- İmam-hatip olmak istemediğim için sınavı geçecek kadar öğrenmemin yeterli olduğunu düşünüyorum.
- Vaktim yok.
- Okullarda böyle bir ders olduğunu ve bundan sorumlu olarak sınavlara gireceğimizi bilmek derse olan ilgimi sıfırlıyor. Ben bunu puan almak için öğrenmek istemiyorum.
- Hadis okumayı seviyorum fakat müfredatta çok sıkıcı işlendiğini düşünüyorum. Bu yüzden derse ilgi hissetmiyorum.
- Hadisin önemli bir ilim olduğunu biliyorum ve bu iyi öğretilmediği için, sistemdeki yanlışlardan dolayı okulda ders olarak pek ilgi duymuyorum.
- Üniversite sınavına odaklı çalışıyorum. Belki ilerleyen zamanlarda dikkatimi çekebilir.
- Dersi çok ciddiye almadım. Yani derste uyudum onun dışında pek bir şey yapmadım.
- Hadis dersi ilgimi çekmiyor. Zaten bir konu hakkında yorum yapabiliriz (buna hadis de dahil). Bunun için ekstra bir derse ihtiyaç yok. Bunun yerine müzik, resim çok ama çok iyi olur.
- Ders çok sıkıcı ve bunaltıcı geçiyor. Hemen uykum geliyordu. Derste konular hiç ilgimi çekmiyordu. Yani benim uyuma dersim Hadis idi.
- Diğer derslere ağırlık verdiğim için.
- Ders ile aram iyi ama pek ezber yeteneğim olmadığı için az seçeneğini işaretledim.

Haftalık Ders Saatinin Yeterliliğine Dair Bulgular

Tablo 4: Katılımcıların Hadis Ders Saatinin Yeterliliğine Dair Düşünceleri

	Frekans	Yüzdeler
Hiç	17	% 8.2
Az	44	% 21.2
Orta	107	% 51.4
Çok	40	% 19.2
Toplam	208	% 100

Tablo 4'e göre öğrencilerin % 19,2'si çok, % 51,4'ü orta seçeneğini işaretlemekle birlikte toplamda % 70,6'sı hadis dersini yeterli olarak görmektedir.

¹ Anlatım bozuklukları dışında öğrencilerin cevaplarına müdahale edilmemiştir.

Ders Kitabı Dışında Araç-Gereç Kullanımına Dair Bulgular

Tablo 5: Ders Kitabı Haricinde Materyal Kullanım Durumu

	Frekans	Yüzdelik
Hiç	92	% 44.2
Az	51	% 24.5
Orta	48	% 23.1
Çok	17	% 8.2
Toplam	208	% 100

Tablo 5'e göre öğrencilerin % 44,2'si ders kitabı dışında hiçbir araç ve gerecin kullanılmadığını % 24,5'i ise az kullandıklarını belirtmiştir. Geride kalan % 31,3'lük kısımdaki öğrenciler ise (% 23,1 orta, %8,2 çok) ders kitabı dışında materyal kullandıklarını ifade etmiştir. Ders kitabı dışında kullanılan materyal ve nedenine yönelik verilen cevaplar şu şekildedir:²

- Genellikle film izliyorduk.
- *Kırk Hadis*.
- *Riyazu's-salihin*, her zaman olmamakla birlikte bazen kullanıyorduk.
- Videolardan öğreniyoruz ve hadisleri hocamız bize kâğıt şeklinde verirdi.
- Okulda hocalarımız bazı zamanlarda farklı farklı kitaplar getirip anlatıyorlar.
- Öğretmenimizin dağıttığı fotokopiler.
- *Edebü'l-müfred*, *İşretü'n-nisa*, *Riyazü's-salihin* ve ahlak, namaz gibi belirli konularla ek kitaplar (okul kitabım olmadı hiç).
- Slayt ve benzeri görsellerden yararlandık. Hem kalıcı olmasını sağlıyor hem de sıkılmayı engelliyor.
- Hocamızın elinde bulunan birkaç hadis kitabı (derste bazen yardımcı kaynak) ve yine bize verilen ders kitabı ayrıca hocamızın bize verdiği 40 hadis dokümanı.
- *Hadis Usulü* kitabı.
- Özel bir sınıfımız var ve orada bir sürü hadisle ilgili bir şeyler var ve hocamız farklı kitaplardan anlatır.
- Hocamız örnek verebilmek her hadisin yorumunun farklı olduğunu göstermek için birçok hadis kitabından yararlandı.
- Kitapların adını hatırlamıyorum. Ancak ders kitaplarını yeterli görmüyordu. Bazı şeyleri daha ayrıntılı anlatmak istiyordu.
- Kitap isimlerini bilmiyorum ama sınıftaki duvar kâğıtlarında yazılı olan konulardan faydalanıyoruz. Hocamızın hadis ezber metninden faydalanıyoruz.
- İsmi hatırlamadığım kitaplar vardı. Ayrıca hocamızın verdiği 40 Hadis kâğıdında hadisleri ezberliyorduk ve duvarlardaki panolarda yardımcı oluyordu.

² Anlatım bozuklukları dışında öğrencilerin cevaplarına müdahale edilmemiştir.

- Hadisin tarihi sürecini gösteren haritalar çeşitli hadis kitapları kullanıyoruz. Çünkü ders kitabı yeterli değil.

Hadis Ders Kitabının Geliştirilmesine Dair Bulgular

Tablo 6: Katılımcıların “Ders kitabı geliştirilmeli mi?” Sorusuna Cevapları

	Frekans	Yüzdeler
Hiç	22	% 10.6
Az	42	% 20.2
Orta	83	% 39.9
Çok	61	% 29.3
Toplam	208	% 100

Tablo 6’da görüldüğü üzere ankete katılan öğrencilerin % 69,2’si (% 29,3 çok, % 39,9 orta) ders kitabının geliştirilmesi gerektiği kanaatinindedir.

Hadislerin Ezberlenmesine Dair Bulgular

Tablo 7: Katılımcıların “Ders kitabı geliştirilmeli mi?” Sorusuna Cevapları

	Frekans	Yüzdeler
Hadisler ezberlenmelidir.	130	% 62.5
Ezber gerek yok, mana yeterlidir.	78	% 37.5
Toplam	208	% 100

Ankete katılan öğrencilerin % 62,5’i hadislerin ezberlenmesi gerektiği kanaatini taşıırken, % 37,5’i hadislerin ezberlenmesinden ziyade manalarının bilinmesinin yeterli olacağı düşüncesindedir. Hadis dersinde hadislerin ezberlenmesine gerek olmadığını düşünen öğrencilerin belirtmiş olduğu sebepler şu şekildedir:³

- Sadece anlayacağımız dilde ezberlemek daha mantıklı.
- Çünkü Arapçaların herkes için okunması kolay olmayacaktır. Örneğin bir çocuk sadece manasını ezberleyebilir, Arapçasını değil.
- Yani zaten Kur’an-ı Kerim dersinde de ezber verdiğimiz için hadisten de verirsek zorlanırız, yani zor olur.
- Çünkü ezberleyince sadece ezberlemiş oluruz. Ama manasını bilirsek onu hayata geçirir ve en iyi şekilde öğreniriz.
- Hadisler manasını bilmek hayatımıza geçirmek açısından yeterli olabilir.
- Hadisi gördüğümüzde anlamını bilmemiz bizim için en iyisi. Çünkü ezberlemek daha zor ve karıştırabiliyor ve o zaman da yanlış biliyoruz.
- Çünkü hiç ezberlemedim baya eksikim var ve birçok ders var hangi birine çalışalım.

³ Anlatım bozuklukları dışında öğrencilerin cevaplarına müdahale edilmemiştir.

- Ezber yaparsak birkaç yıl sonra unutuluyor ama manası kalıcı oluyor.
- Bir hadisi ezberle bilip hayatına geçirmedikten sonra o hadisin sana bir faydası olmaz.
- Bilinmesi gerekirse evet her ikisi de. Fakat ikisinden birini seçme hakkımız olsa manasını bilip anlamak da önemlidir yani bizim için daha faydalıdır tabi yapabiliyor isek Arapçayı da ezberlemeliyiz.
- Çünkü ezberlemek isteyen gider ezberler zaten. Ezberlemesi zorunlu olmamalı bence Arapçayı herkes kolayca ezberleyemez.
- Hadisleri ezberlemenin elbette olumlu yanları vardır. Fakat hadisleri ezberlemektense hayata geçirmenin uygulamanın daha faydalı olduğunu düşünüyorum.
- Arapçasının ezberlenmesini gerekli bulmuyorum. Çünkü anlamını bilmediğim şeyin faydalı olacağını düşünmüyorum. Fakat Türkçesi ezberlenirse faydalı olacaktır.
- Evet. Aslında hadisleri ezberleyip aktarımını sağlayıp yaşatmak önemlidir. Ama anlamını bilip o hadisi içselleştirerek yaşamak kendisini ezberlemekten daha önemli ayrıca ezberliyorum ama unutuyorum.
- Hadislerin orijinalinin ezberlenmesinin eğer iyi bir Arapça arka plana sahip değilsek mantıklı olduğunu düşünmüyorum ki bu müfredatla Arapçanın da gelişmesini beklememiz tuhaf.
- Olayın hadisi bilmekte ve bunu hayatımıza uygulamakta olduğunu düşünüyorum. Ben Türkçe konuşup Türkçe düşünen bir birey olarak tabi ki kendimi geliştirmeliyim ama öncelikle anlamam ve bunu idrak ederek hareket etmem lazım.
- Ezberlemek gerekmez çünkü zamanla unutulabilir tamamını unutmasak bile kafamızda eksikleri yanlış tamamlayabiliriz.
- Derste hadis ezberletmek dersten sıkılmaya yol açabilir.
- Ezberlemekten önce niçin ezberlediğimizi bilmemiz gerektiğini düşünüyorum.
- Arapçayı zaten tam olarak bilmiyoruz Arapçasını ezberlemek yerine manasını bilip onu hayatımıza uygulamamız yeterli olur diye düşünüyorum.
- Hadisin Arapçasının ezberlenmesi akademik bir düzeyde olmadığı sürece -ilahiyat fakültesi düşünmüyorum- manasızdır.
- Çünkü hadisin aslını unuttum ama manalarının çoğunu hatırlıyorum.
- Bence hadislerin Arapçasını bilmeye gerek yoktur. Çünkü Arapçası'nın gerçek hayatta bir işimize yaramayacağını düşünüyorum.
- Birçok hadis var. Bunların hepsini ezberlemek zorunda değiliz. Ezberleyemeyiz de. Genel manasıyla bir hadis söylendiğinde zaten anlarız.
- Bence Arapça çok önemli değil. Manasını bilmek yeterlidir. Mana işimize yeterince yarar. Ben sadece hadiste değil Kur'an ayetlerinde de mananın bilinmesinin yeterli olduğuna kanaat edenlerdenim.
- Bunlar ezberlememiz için değil anlayıp hayatımıza geçirmemiz için bu yıllara kadar geldi. Arapça zaten hemen unutuluyor.
- Üzerinden 1500 yıl geçmiş metnin en sade halinin günümüze gelmesi bence çok zor. Orada asıl fikir manasıdır. Bu nedendir ki manası bilmek önemlidir.

- Zorla ders için ezberlenen hadisin faydası yok. Ezberlemek de önemli ancak ezberlediğimize göre notlar verildiği için öğrenciler soğuyor
- Ezberlemek de önemli ancak öğrencileri dersten soğutuyor. Onun yerine onlara hadisleri yaşamayı öğretmek ön planda olmalıdır
- Zaten unutuluyor ve zorlandıkça soğuyoruz, Anlamı öğretilirse yeter.

Hadis Dersi Öğretim Programı Kazanımlarıyla İlgili Bulgular

Tablo 8: Hadis Dersi Öğretim Programlarındaki Kazanımların Sağlanmasına Dair Bulgular

		Kesinlikle Katılmıyorum (1)		Katılmıyorum (2)		Kararsızım (3)		Katılıyorum (4)		Kesinlikle Katılıyorum (5)		TOPLAM	
		F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
1	Hadis ilminin konusunu ve önemini açıklayabilirim.	5	2,4	10	4,8	50	24,0	95	45,7	48	23,1	208	100
2	Hadis ilminin diğer İslami ilimlerle ilişkisini yorumlayabilirim.	5	2,4	20	9,6	60	28,9	88	42,3	35	16,8	208	100
3	Hadis ilmindeki temel kavramların, hadisleri anlamadaki önemini fark edebilirim.	11	5,3	19	9,1	63	30,2	71	34,1	44	21,2	208	100
4	Hadis ve sünnet arasındaki farkı ayırt edebilirim.	6	2,9	6	2,9	20	9,6	86	41,3	90	43,3	208	100
5	İman ve salih amellerle ilgili hadisleri yorumlayabilirim.	11	5,3	10	4,8	65	31,4	81	38,9	41	19,7	208	100
6	Dini anlamada ve yaşamada Hz. Peygamber'e (s.a.v.) olan ihtiyacı ayet ve hadislerle açıklayabilirim.	11	5,3	21	10,1	57	27,4	77	37,0	42	20,2	208	100
7	Hadis ile sünnetin dindeki yerini ve bağlayıcılığını ayet ve hadislerle açıklayabilirim.	14	6,7	24	11,5	87	41,9	62	29,8	21	10,1	208	100
8	Sünnetin evrensel yönüne ve sünnetin ortaya koyduğu bazı evrensel ilkelere örnekler verebilirim.	8	3,8	33	15,9	64	31,7	76	36,5	25	12,0	208	100
9	Örnek alma ile taklit arasındaki farkı ayırt edebilirim.	6	2,9	10	4,8	28	13,5	70	33,7	94	45,2	208	100
10	Kur'an ve sünnete bağlılık ile ilgili hadisleri yorumlayabilirim.	7	3,4	20	9,6	62	29,8	74	35,6	45	21,6	208	100
11	Hz. Peygamber dönemindeki hadislerle ilgili çalışmalarını açıklayabilirim.	13	6,3	27	13,0	88	42,3	57	27,4	23	11,1	208	100
12	Sahabe ve tâbiînin hadis rivayetindeki rolünü ve hassasiyetini fark edebilirim.	16	7,7	29	13,9	58	27,9	65	31,3	40	19,2	208	100

13	Hadislerin tedvin ve tasnifi ile ilgili tarihî süreci açıklayabilirim.	21	10,1	68	32,6	71	34,1	35	16,8	13	6,3	208	100
14	Temel hadis kaynaklarını özelliklerine göre sınıflandırabilirim.	26	12,5	68	32,7	62	29,8	33	15,9	19	9,1	208	100
15	Temel hadis kaynaklarının tedvin ve tasnifinden sonra yapılan çalışmalara örnekler verebilirim.	32	15,4	59	28,4	71	34,1	31	14,9	15	7,2	208	100
16	Temel hadis kaynaklarının Kur'an'ı anlamadaki önemini açıklayabilirim.	11	5,3	19	9,1	51	24,6	83	39,9	44	21,1	208	100
17	Ahlak ile ilgili hadisleri yorumlayabilirim.	4	1,9	4	1,9	44	21,9	93	44,7	63	30,3	208	100
18	Hadisleri kaynağına, râvi sayısına ve sıhhat derecelerine göre sınıflandırabilirim.	28	13,5	35	16,8	68	32,7	44	21,2	33	15,9	208	100
19	Sahih, hasen ve zayıf hadis arasındaki farkları ayırt edebilirim.	8	3,8	26	12,5	52	25,0	59	28,4	63	30,3	208	100
20	Mevzu hadislerin ortaya çıkış nedenlerini kavrayabilirim.	18	8,7	26	12,5	58	27,9	54	26,0	52	25,0	208	100
21	Hadis uydurma faaliyetlerine karşı alınan önlemleri açıklayabilirim.	10	4,8	20	9,6	53	25,5	82	39,4	43	20,7	208	100
22	Mevzû hadislerin İslam'a verdiği zararları açıklayabilirim.	14	6,7	17	8,2	56	26,9	72	34,6	49	23,6	208	100
23	Muamelat ile ilgili hadisleri yorumlayabilirim.	29	13,9	47	22,6	63	30,3	43	20,7	26	12,5	208	100
24	Senet ve metin tenkidinde esas alınan ölçütleri açıklayabilirim.	21	10,1	37	17,8	76	36,6	50	24,0	24	11,5	208	100
25	Hadislerin sıhhatinin tespitinde senet ve metin tenkidinin önemini kavrayabilirim.	22	10,6	38	18,3	60	28,8	60	28,8	28	13,5	208	100
26	Hadis tenkidi ile hadis inkârı arasındaki farkı ayırt edebilirim.	21	10,1	16	22,1	50	24,1	54	26,0	37	17,8	208	100
27	İlim ile ilgili hadisleri yorumlayabilirim.	9	4,3	13	6,3	54	25,9	81	38,9	51	24,5	208	100
28	Hadis ve sünnetin anlaşılmasını konu edinen ilimleri tanıyabilirim.	11	5,3	22	10,6	54	26,0	84	40,4	37	17,8	208	100
29	Hadis ve sünnetin anlaşılmasında Kur'an'ın temel ölçüt olduğunu fark edebilirim.	11	5,3	12	5,8	40	19,3	70	33,7	75	36,1	208	100
30	Hadis ve sünnetin anlaşılmasında bütüncül yaklaşımı önemserim.	15	7,2	21	10,1	53	25,4	61	29,3	58	27,9	208	100
31	Hadis ve sünnetin doğru anlaşılmasında farklı disiplinlerin katkısını fark edebilirim.	4	1,9	18	8,7	62	29,8	83	39,9	41	19,7	208	100

32	Hadis ile sünnetin öğrenilmesi ve anlaşılmasıyla ilgili hadisleri yorumlayabilirim.	9	4,3	11	5,3	46	22,1	86	41,3	56	26,9	208	100
----	---	---	-----	----	-----	----	------	----	------	----	------	-----	-----

- Öğrenciler “*Hadis ilminin konusunu ve önemini açıklayabilirim*” şeklindeki önermeye büyük oranda “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” şeklinde cevap vermişlerdir. Bu iki cevabın oranı % 68,8 şeklindedir. Bu sonuca göre öğrencilerin büyük bir kısmı ilgili kazanımı elde edebilmiştir. Geriye kalan % 31,2’lik orana baktığımızda ise öğrencilerin sadece %7,2’sinin “katılmıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” seçeneğini işaretlediğini görmekteyiz.
- “*Hadis ilminin diğer İslami ilimlerle ilişkisini yorumlayabilirim*” önermesine ise öğrencilerin % 59,1’i “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” şeklinde cevap vermişlerdir. Bu sonuçlara göre katılımcıların % 12’si ilgili kazanımı elde edememiş ve % 28,9’u ise kararsız kalmıştır.
- “*Hadis ilmindeki temel kavramların, hadisleri anlamadaki önemini fark edebilirim*” önermesinde öğrencilerin % 55,3’ü “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” seçeneklerini işaretlemiştir. Öğrencilerin % 14,4’ü bu kazanımı elde edememiş ve % 30,2’si kararsız kalmıştır.
- “*Hadis ve sünnet arasındaki farkı ayırt edebilirim*” diyen öğrenci oranı % 84,6 olarak karşımıza çıkmaktadır. “Kesinlikle katılmıyorum” ve “katılmıyorum” seçeneğini işaretleyen öğrencilerin oranı %5,8, kararsız kalan öğrenci oranı ise % 9,6’dır.
- “*İman ve salih amel ile ilgili hadisleri yorumlayabilirim*” önermesine olumlu olarak cevap veren öğrenci oranı % 58,6’dır. Öğrencilerin % 10,1’i olumsuz cevap vermiş ve % 31,4’ü ise kararsız kaldığını ifade etmiştir.
- “*Dini anlamada ve yaşamada Hz. Peygamber’e (s.a.v.) olan ihtiyacı ayet ve hadislerle açıklayabilirim.*” diyen öğrenci oranı % 57,2’dır. Öğrencilerin % 15,4’ü ise “kesinlikle katılmıyorum” veya “katılmıyorum” seçeneğini işaretlemiş, % 27,4’ü ise kararsız kalmıştır.
- “*Hadis ile sünnetin dindeki yerini ve bağlayıcılığını ayet ve hadislerle açıklayabilirim.*” önermesine verilen cevaplara baktığımızda öğrencilerin % 39,9’u “kesinlikle katılıyorum” veya “katılıyorum” şeklinde cevap verdiğini görmekteyiz. Buna göre öğrencilerin çok büyük bir kısmının bu kazanımı tam olarak elde edemediği ortaya çıkmaktadır.
- “*Sünnetin evrensel yönüne ve sünnetin ortaya koyduğu bazı evrensel ilkelere örnekler verebilirim.*” diyen öğrencilerin oranı “kesinlikle katılıyorum” veya “katılıyorum” seçeneğini birlikte değerlendirdiğimizde % 48,5 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sonuca göre öğrencilerin yarısından fazlası bu kazanımı elde edememiştir.
- “*Örnek alma ile taklit arasındaki farkı ayırt edebilirim.*” önermesine olumlu cevap veren öğrencilerin oranı % 78,9’dur. Buna göre öğrencilerin çok büyük bir kısmı bu kazanımı elde edebilmiştir.
- “*Kur’an ve sünnete bağlılık ile ilgili hadisleri yorumlayabilirim.*” önermesine öğrencilerin % 57,2’si olumlu cevap vermiştir. “Kesinlikle katılmıyorum” veya “katılmıyorum” diyenlerin oranı % 13 iken, kararsız kalanların oranı % 29,8’dır.

- “*Hz. Peygamber dönemindeki hadislerle ilgili çalışmaları açıklayabilirim.*” şeklindeki önermeye öğrencilerin % 38,5’i olumlu cevap verirken, “kesinlikle katılmıyorum” veya “katılmıyorum” diyen öğrenci oranı % 19,3’tür. % 42,3 gibi büyük bir kısım öğrenci ise kararsız kaldığını ifade etmiştir.
- “*Sahabe ve tâbiûnin hadis rivayetindeki rolünü ve hassasiyetini fark edebilirim.*” önermesine öğrencilerin % 50,5’i “kesinlikle katılıyorum” veya “katılıyorum” şeklinde karşılık vermiştir. “Kesinlikle katılmıyorum” veya “katılmıyorum” diyenlerin oranı % 21,6 iken, kararsız kalanların oranı ise % 27,9’dur. Bu sonuçlara göre öğrencilerin yarısından fazlası hadis rivâyeti konusunda sahabe ve tâbiûn neslinin çabalarının farkında olduğu görülmektedir.
- “*Hadislerin tedvin ve tasnifi ile ilgili tarihi süreci açıklayabilirim.*” şeklindeki önermeye verilen yanıtlara baktığımızda öğrencilerin sadece % 23,1’i “kesinlikle katılıyorum” veya “katılıyorum” seçeneğini işaretlemiştir. Kalan % 76,9’luk kısmın bu önermeye olumsuz cevap vermesi öğrencilerin tedvin ve tasnif sürecini tam olarak kavrayamadığını göstermektedir.
- “*Temel hadis kaynaklarını özelliklerine göre sınıflandırabilirim.*” önermesine “kesinlikle katılıyorum” veya “katılıyorum” şeklinde yanıt veren öğrencilerin oranı % 25 olarak karşımıza çıkmaktadır. Kararsız kalan öğrencilerin oranı % 29,8 iken, “kesinlikle katılmıyorum” veya “katılmıyorum” seçeneğini işaretleyen öğrencilerin oranı % 45,2’dir. Buna göre öğrencilerin çok büyük bir kısmı temel hadis kaynaklarının özelliklerini tam olarak kavrayamamıştır.
- “*Temel hadis kaynaklarının tedvin ve tasnifinden sonra yapılan çalışmalara örnekler verebilirim.*” önermesine öğrencilerin % 43,8’i “kesinlikle katılmıyorum” veya “katılmıyorum” şeklinde cevap vermiş ve % 34,1’i kararsız kaldığını ifade etmiştir. Buna göre öğrencilerin çok büyük bir kısmı temel hadis kaynaklarının tedvin ve tasnifinden sonra ortaya konulan çalışmalara dair bilgi sahibi değildir.
- “*Temel hadis kaynaklarının Kur’an’ı anlamadaki önemini açıklayabilirim.*” diyen öğrencilerin oranı % 61 şeklindedir. Buna göre katılımcıların çoğunluğu temel hadis kaynaklarını Kur’an ayetlerini anlamadaki önemini kavramış durumdadır. Yine öğrencilerin % 24,6’sı bu kazanımı elde edip edememe konusunda kararsız kalmış ve % 24,3’lük bir kısım ise bu kazanımı elde edememiştir.
- “*Ahlak ile ilgili hadisleri yorumlayabilirim.*” şeklindeki önermeye öğrencilerin % 75’lik kısmı “kesinlikle katılıyorum” veya “katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Buna göre öğrencilerin dörtte üçlük kısmı ilgili hadislerin yorumunu gerçekleştirebilmektedir.
- “*Hadisleri kaynağına, râvi sayısına ve sıhhat derecelerine göre sınıflandırabilirim.*” diyen öğrencilerin oranı % 37,1’de kalmıştır. Kalan kısma baktığımızda % 32,7’lik kısım kararsız kaldığını ifade etmiştir. Buna göre hadisleri çeşitli vasıflarına göre sınıflandırma noktasında öğrenciler yetersiz kalmaktadır.
- “*Sahih, hasen ve zayıf hadis arasındaki farkları ayırt edebilirim.*” diyen öğrencilerin oranı % 58,7’dir. Bir önceki kazanıma göre bu oranın yüksek çıkması düşündürücüdür.
- “*Mevzu hadislerin ortaya çıkış nedenlerini kavrayabilirim.*” önermesine “kesinlikle katılıyorum” veya “katılıyorum” şeklinde cevap veren öğrencilerin oran % 51’dir. Öğrencilerin yarısından fazlasının bu kazanımı elde ettiği anlaşılmaktadır.

- “*Hadis uydurma faaliyetlerine karşı alınan önlemleri açıklayabilirim.*” önermesine verilen cevaplara baktığımızda öğrencilerin % 60,1’i “kesinlikle katılıyorum” veya “katılıyorum” seçeneğini işaretlemiştir. Yine katılımcıların % 14,4’ü “kesinlikle katılmıyorum” veya “katılmıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Kararsız kalanların oranı ise % 25,5’tir. Bu sonuca göre öğrencilerin çoğunluğu mevzu hadislere karşı alınan tedbirlerin neler olduğunu bilmektedir.
- “*Mevzû hadislerin İslam’a verdiği zararları açıklayabilirim.*” önermesine öğrencilerin % 58,2’si “kesinlikle katılıyorum” veya “katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Buna göre hadis uydurmacılığının İslam’a verdiği zararı öğrencilerin çoğunluğu açıklayabilmektedir.
- “*Muamelat ile ilgili hadisleri yorumlayabilirim.*” Önermesine verilen karşılıklara baktığımızda öğrencilerin % 33,2’si “kesinlikle katılıyorum” veya “katılıyorum” seçeneklerini işaretlemiştir. % 30’u kararsız kalmakla birlikte %36,5’i “kesinlikle katılmıyorum” veya “katılmıyorum” cevabını vermiştir. Buna göre öğrencilerin muamelata dair hadisleri yorumlamakta güçlük çektiği gözlenmektedir.
- “*Sened ve metin tenkidinde esas alınan ölçütleri açıklayabilirim.*” diyen öğrencilerin oranı % 35,5’te kalmıştır. Yine öğrencilerin % 36,6’sı kararsız kalmış ve kalan kısım ise “kesinlikle katılmıyorum” veya “katılmıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Öğrencilerin vermiş olduğu cevaplara göre sened ve metin tenkidi hususunda belirlenen prensiplerin öğrenciler tarafından kavranamadığı gözlemlenmektedir.
- “*Hadislerin sıhhatinin tespitinde sened ve metin tenkidinin önemini kavrayabilirim.*” şeklindeki önermeye öğrencilerin % 42,3’ü “kesinlikle katılıyorum” veya “katılıyorum” cevabını vermiş, %28,8’i kararsız kalmıştır. Yine öğrencilerin % 28,9’u bu önermeye “kesinlikle katılmıyorum” veya “katılmıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Verilen cevaplara göre öğrencilerin bir hadisin sıhhatinin tespitinde sened ve metin tenkidinin ne derece önemli olduğunu kavrayamadığı görülmektedir.
- “*Hadis tenkidi ile hadis inkârı arasındaki farkı ayırt edebilirim.*” önermesine öğrencilerin % 43,8’i olumlu cevap verirken, % 24,1’i kararsız kalmış ve % 32,2’si “kesinlikle katılmıyorum” veya “katılmıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Buna göre öğrencilerin çoğunluğunun hadis tenkidi ve hadis inkârı kavramları arasındaki farkı ayırt edemediği görülmektedir.
- “*İlim ile ilgili hadisleri yorumlayabilirim.*” diyen öğrencilerin oranı % 63,4’tür. Buna göre öğrencilerin büyük bir çoğunluğu ilim ile ilgili hadislerin yorumunu gerçekleştirebilmektedir.
- “*Hadis ve sünnetin anlaşılmasını konu edinen ilimleri tanıyabilirim.*” diyen öğrencilerin oranı % 58,2 şeklindedir. Kararsız kalan öğrenci oranı ise % 26’dır. “Kesinlikle katılmıyorum” veya “katılmıyorum” seçeneğini işaretleyen öğrencilerin oranı % 15,9 olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre hadis ve sünnetin anlaşılmasını konu edinen ilimler hakkında öğrencilerin büyük bir çoğunluğu bilgi sahibidir.
- “*Hadis ve sünnetin anlaşılmasında Kur’an’ın temel ölçüt olduğunu fark edebilirim.*” önermesine “kesinlikle katılıyorum” veya “katılıyorum” şeklinde yanıt veren öğrencilerin oranı % 69,8’dır. Buna göre hadislerin anlaşılmasında Kur’an-ı Kerim’in temel ölçüt olarak belirlendiğini fark eden öğrencilerin oranı çoğunluktadır.
- “*Hadis ve sünnetin anlaşılmasında bütüncül yaklaşımı önemserim.*” diyen öğrencilerin oranı %57,2’dir. Ayrıca bu soruya cevap veren öğrencilerin % 25,4’ü

kararsız kalmıştır. “Kesinlikle katılmıyorum” veya “katılmıyorum” şeklinde karşılık veren öğrencilerin oranı ise % 17,3’tür. Buna göre öğrencilerin çoğunluğu hadis ve sünnetin anlaşılması için bütüncül bir yaklaşım tarzı içerisinde olunması gerektiği kanaatindedir.

- “*Hadis ve sünnetin doğru anlaşılmasında farklı disiplinlerin katkısını fark edebilirim.*” diyen öğrencilerin oranı % 59,6’dır. Öğrencilerin % 29,8’i kararsız kalmıştır. “Kesinlikle katılmıyorum” veya “katılmıyorum” şeklinde yanıt veren öğrencilerin oranı ise % 10,6’dır.
- “*Hadis ile sünnetin öğrenilmesi ve anlaşılmasıyla ilgili hadisleri yorumlayabilirim.*” önermesine “kesinlikle katılıyorum” veya “katılıyorum” şeklinde cevap veren öğrencilerin oranı % 68,2’dır. Buna göre ilgili hadisleri yorumlama noktasında öğrencilerin çoğunluğu problem yaşamamaktadır.

Tartışma

Ankette öğrencilere yöneltilen “Hadis dersine devamsızlık durumunuz nedir?” sorusuna katılımcıların % 82,7’si devamsızlık yapmadığı yönünde cevap vermiştir. Öğrencilerin büyük bir kısmının hadis dersine istikrarlı bir şekilde devam ediyor olması ilk bakışta olumlu bir intiba uyandırmaktadır. Ancak bu neticeyi değerlendirirken Milli Eğitim Bakanlığı tarafından öğrencilerin devamsızlığı hususunda ortaya konan katı kuralları da göz önünde bulundurmam gerekmektedir. Ancak yine de öğrencilerin hadis dersine olan ilgilerinde de benzer bir sonucun ortaya çıkması, öğrencilerin devamsızlık durumlarının anlamlı bir sonucunun ortaya çıktığını göstermektedir.

“Hadis dersine ilgi düzeyiniz nedir?” sorusuna katılımcıların % 82,7’si olumlu yanıt vermişlerdir. Bir öğrencinin derse olan ilgisi o dersten alacağı verimle doğru orantılıdır. Dersini ve öğretmenini sevmeyen, derse ilgi duymayan öğrencinin o derse ait kazanımları elde etmesi mümkün görünmemektedir. İlgi ve merak öğrenmenin başat unsurlarından biri olan öğrenciyi keşfetmeye yönelterek bu yöndeki çabalarını sürdürmelerini sağlamaktadır (İnan Kaya, 2016, s. 107). Bu nedenle öğrencilerin çok büyük bir kısmının hadis dersine olan ilgisinin, onların hadis öğretiminde belirlenen kazanımlara ulaşabilmesinde de önemli bir katkısının olması gerekir. Zira öğrencilerin sahip olduğu bu ilgi düzeyi, onların çeşitli becerilerinin gelişimine katkıda bulunacağı gibi derse etkin bir katılım göstermelerini de beraberinde getirecektir. Hadis dersine ilgisinin olmadığını veya ilgi düzeyinin az olduğunu ifade eden öğrencilerin gerekçelerine bakıldığında ise genellikle öğrenciler derslerin sıkıcı geldiğini, bu yüzden bu derse ilgilerinin olmadığını ya da az olduğunu ifade etmektedirler. Hadis dersine ilgisinin olmadığını ifade eden katılımcılardan birinin “Hadis okumayı seviyorum fakat müfredatta çok sıkıcı işlendiğini düşünüyorum. Bu yüzden derse ilgi hissetmiyorum.” sözleri bu neticeyi ortaya koymaktadır. Bu çerçevede azınlıkta olmakla birlikte bazı öğrenciler üniversite sınavına hazırlandığından dolayı veya diğer derslere ağırlık verdiği için dolayı bu derse ilgi duymadığını ifade etmektedir.

Katılımcılar “Size göre okulunuzda hadis dersi için ayrılan ders saati yeterli midir?” sorusuna “orta” ve “çok” seçeneği birlikte değerlendirildiğinde % 70,6 oranında ders saatinin yeterli olduğunu belirtmişlerdir. Milli Eğitim Bakanlığı Hadis dersinin ders saatini haftada iki saat olarak belirlemiştir (MEB, 2018a). Buna göre Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Hadis dersine yönelik belirlenen zaman dilimi öğrencilerin büyük bir çoğunluğu tarafından yeterli görülmektedir. Ders saatinin yeterli olduğunu ifade eden öğrencilerin, ders saatinin yetersiz olduğunu belirten öğrencilere göre Hadis dersinde daha başarılı oldukları gözlenmektedir.

“Hadis dersinde ders kitabı dışında bir araç gereç/materyal kullanıyor musunuz?” sorusuna katılımcıların % 44,2’si hiç kullanmadıklarını yönünde cevap vermişler, %24,5’i ise

“az” şeklinde karşılık vermişlerdir. Geride kalan % 31,3'lük kısımda ise öğrenciler ders kitabı dışında araç gereç/materyal kullandıklarını belirtmişlerdir. Ders kitabı dışında araç gereç/materyal kullandıklarını ifade eden öğrencilerin verdikleri yanıtlara bakıldığında genellikle dersin öğretmeni tarafından verilen dokümanların kullanıldığı görülmektedir. Bunların dışında *Riyâzü's-sâlihîn*, *40 hadis*, *Edebü'l-müfred* gibi kitaplar öğrenciler tarafından kullanılan diğer materyallerdir. Ders kitabı dışında materyal kullanmayan veya az kullanan öğrencilerin kazanımların çoğunu elde etme konusunda daha başarılı oldukları görülmekte, ders kitabı dışında araç gereç/materyal kullanan öğrencilerin ise Hadis Tenkidi ve Hadis ve Sünnetin Anlaşılması ünitelerinde diğer öğrencilere göre daha başarılı oldukları gözlenmektedir. Bu veriler “Okuduğunuz hadis ders kitabının geliştirilmesine ihtiyaç var mıdır?” sorusuna verilen yanıtlarla birlikte değerlendirildiğinde ilginç bir tablo oluşmaktadır. Zira öğrencilerin % 69,2'si (% 29,3 çok, % 39,9 orta) ders kitabının geliştirilmesi gerektiği kanaatinindedir. Bu verilerden hareketle sadece ders kitabı ile Hadis dersini işleyen öğrenciler kazanımları elde etme noktasında daha başarılı olmakla birlikte öğrencilerin büyük bir kısmının ders kitabının geliştirilmesi gerektiği kanaatinde olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu değişkenle kazanımların elde edilmesi arasında anlamsız bir ilişki saptanmaktadır. Bununla birlikte öğrencilerin çoğunluğunun ders kitabı dışında araç gereç/materyal kullanımına dair soruyu “az” veya “hiç” şeklinde cevaplaması ve kullanılan materyallerin durumu dersin öğretmenlerinin çoğunluğunun modern eğitim teknolojilerinin kullanımında zayıf olduğunu göstermektedir. Akyüz (2016) tarafından Artvin ilinde gerçekleştirilen bir araştırmada da benzer bir tablo görülmekte, öğrencilerin büyük bir çoğunluğu Hadis dersinde, ders kitabı dışında yardımcı araç gereç/materyal kullanılmadığını ifade etmektedir. Yardımcı araç gereç/materyal kullanım oranının düşük olması Hadis dersinin işleniş açısından olumsuz bir tablodur.

“Derste hadislerin ezberlenmesi hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?” sorusuna katılımcıların % 62,5'i “Hadisler ezberlenmelidir ve manaları da bilinmelidir.” şeklinde karşılık verirken % 37,5'i ise “Hadislerin ezberlenmesine gerek yoktur, manasını bilmek yeterlidir.” şeklinde yanıt vermişlerdir. Hadislerin ezberlenmemesi gerektiği şeklinde görüş belirten katılımcıların büyük bir kısmı bu durumu asıl meselenin hadislerin manasını bilmek ve günlük hayatta uygulamak olduğunu ifade ederek gerekçelendirmişlerdir. Özetle öğrenciler Arapça konusundaki yetersizliklerinden dolayı hadislerin ezberlenmesine gerek olmadığını ifade etmektedirler. Bu veriler analiz edilirken Anadolu İmam Hatip Liseleri'nde verilen Mesleki Arapça dersini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Zira Anadolu İmam Hatip Liseleri'nde Hadis dersi 10. sınıfta görülüyorken, Mesleki Arapça dersi 11 ve 12. sınıfta işlenmektedir (MEB, 2018a). Bununla birlikte Arapça dersini sadece 9. sınıfta almış olarak 10. sınıfta Hadis dersini işliyor olmaları göz önünde bulundurulursa öğrencilerin Arapça yönünden hazır bulunuşluklarının yeterli olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte öğrencilerin ezberledikleri hadisleri zaman içerisinde unutacaklarını, hadisleri ezberlemenin onları dersten soğuttuğunu ifade ettikleri görülmektedir. Hâlbuki Hadis Dersi Öğretim Programı'nda dikkat edilecek hususlar arasında “Öğrenciler hadislerin orijinal metinlerini ve anlamlarını ezberlemeye teşvik edilmeli, fakat bu konuda onlara zorlama yapılmamalıdır” ifadesi yer almaktadır. Öğrencilerin konu hakkındaki ifadelerinden hareketle öğretmenlerin, ilke olarak belirlenen bu uyarıyı titizlikle uygulamaları beklenmektedir.

Bu çalışmada öğrencilere yöneltilen ankette öğrencilerin Hadis dersi öğretim programının kazanımlarını elde edip etmediğine yönelik 32 adet soru yöneltilmiştir. Soruların hepsi Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları'nda belirlenen kazanımlardan hareketle oluşturulmuştur. Bu sorulara göre öğrencilerin “kesinlikle katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “kararsızım”, “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” seçeneklerinden birini işaretlemeleri istenmiştir.

Öğrencilerin bazı önermeleri diğer seçeneklere oranla daha çok “kararsızım” şeklinde işaretledikleri görülmektedir. Bu durum öğrencilerin konuya tam olarak hakim olamadığını veya yöneltilen sorulardaki bazı kavramların anlamına hakim olmadığı anlamına gelebilir. Örneğin “Hadis ile sünnetin dindeki yerini ve bağlayıcılığını ayet ve hadislerle açıklayabilirim.” önermesine öğrencilerin % 41,9’u “kararsızım” şeklinde cevap vermiştir. Diğer cevaplara baktığımızda öğrencilerin % 39,9’u “kesinlikle katılıyorum” veya “katılıyorum” şeklinde cevap verdiğini görmekteyiz. Buna göre öğrencilerin çok büyük bir kısmının bu kazanımı tam olarak elde edemediği, hadis ve sünnetin bağlayıcılığını anlayamadıkları, ayetler ve hadisler ışığında bu konuyu açıklamakta zorlandıkları sonucu ortaya çıkmaktadır. Hadis ve sünnetin İslam dinindeki yerinin kavranamaması aynı zamanda Hadis dersinin gerekliliğinin de kavranmadığı anlamına gelmektedir. O halde öğrenciler bu dersi neden gördükleri hususunda yeterince bilgi sahibi olamamışlardır.

“Hz. Peygamber dönemindeki hadislerle ilgili çalışmaları açıklayabilirim.” önermesine öğrencilerin % 42,3’ünün “kararsızım” şeklinde yanıt vermiş olması hadislerin Hz. Peygamber döneminden itibaren İslam dininin anlaşılmasında önemli bir yerinin olduğu hususunu, bu yüzden sahabenin hadislerin daha iyi öğrenilmesi için kurdukları müzakere meclislerinin varlığını açıklayamadığı görülmektedir. Bu önermeye olumsuz yanıt verenler de göz önünde bulundurulduğunda öğrencilerin çoğunluğunun bu önermenin karşılık geldiği kazanımı tam olarak elde edemediği görülmektedir.

“Hadislerin tedvin ve tasnifi ile ilgili tarihî süreci açıklayabilirim.” önermesine ise öğrencilerin % 34,1’i “Temel hadis kaynaklarının tedvin ve tasnifinden sonra yapılan çalışmalara örnekler verebilirim.” önermesine ise yine % 34,1’i “kararsızım” yanıtını vermiştir. Her iki önermeye olumsuz yanıt verenlerin oranı da dikkatleri çekmektedir. Birinci önermeye “kesinlikle katılmıyorum” veya “katılmıyorum” şeklinde yanıt verenlerin oranı % 42,7, ikinci önermeye bu şekilde yanıt verenlerin oranı ise %43,8’dir. Bu yanıtlardan öğrencilerin tedvin ve tasnif kavramlarının anlamını bilmedikleri ve tedvin ve tasnife dair tarihi süreci açıklayamadıkları görülmektedir. Dolayısıyla öğrenciler bu iki önermenin karşılık geldiği kazanımları büyük bir çoğunlukla elde edememiştir.

“Hadisleri kaynağına, râvi sayısına ve sıhhat derecelerine göre sınıflandırabilirim.” önermesine verilen % 32,7’lik kararsızım yanıtı ise öğrencilerin hadislerin sınıflandırılmasını tam olarak kavrayamadığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Yine öğrenciler “Mevzu hadislerin ortaya çıkış nedenlerini kavrayabilirim.” önermesine % 27,4 oranında “kararsızım” yanıtını vermişlerdir. Ancak “kesinlikle katılıyorum” veya “katılıyorum” seçeneğini işaretleyen öğrencilerin oranı % 51’dir. Buna göre diğer seçeneklere göre öğrencilerin çoğunluğu “kararsızım” demiş olsa da “kesinlikle katılıyorum” veya “katılıyorum” seçeneğini işaretleyen öğrenciler birlikte değerlendirildiğinde öğrencilerin çoğunluğu bu kazanımı elde etmiş gözükmektedir. Öğrencilerin diğer seçeneklere oranla çoğunlukla “kararsızım” yanıtını verdiği diğer önermeler ise “Muamelat ile ilgili hadisleri yorumlayabilirim.” ve “Senet ve metin tenkidinde esas alınan ölçütleri açıklayabilirim.” şeklindedir.

Ankette yöneltilen sorulara verilen “kararsızım”, “katılmıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” yanıtlarının oranının çoğunlukta olduğu sorulardan hareketle öğrencilerin elde edemediği tespit edilen kazanımlar şu şekildedir:

1. Hadis ile sünnetin dindeki yerini ve bağlayıcılığını ayet ve hadislerle açıklar.
2. Sünnetin evrensel yönüne ve sünnetin ortaya koyduğu bazı evrensel ilkelere örnekler verir.
3. Hz. Peygamber dönemindeki hadislerle ilgili çalışmaları açıklar.

4. Hadislerin tedvin ve tasnifi ile ilgili tarihî süreci açıklar.
5. Temel hadis kaynaklarını özelliklerine göre sınıflandırır.
6. Temel hadis kaynaklarının tedvin ve tasnifinden sonra yapılan çalışmalara örnekler verir.
7. Hadisleri kaynağına, râvi sayısına ve sıhhat derecelerine göre sınıflandırır.
8. Muamelat ile ilgili hadisleri yorumlar.
9. Senet ve metin tenkidinde esas alınan ölçütleri açıklar.
10. Hadislerin sıhhatinin tespitinde senet ve metin tenkidinin önemini kavrar.
11. Hadis tenkidi ile hadis inkârı arasındaki farkı ayırt eder.

Bu netice Hadis Dersi Öğretim Programı'ndaki temel amaçlarla birlikte değerlendirildiğinde yukarıda sıralanan ve öğrenciler tarafından elde edilemeyen bazı kazanımların, Hadis dersinin temel amaçlarından bir kısmının gerçekleştirilemediğini göstermektedir. Zira Hadis Dersi Öğretim Programı'nda ilk amaç olarak öğrencilerin "Peygamberimizin Kur'an-ı Kerim'deki konumunu kavraması" ifade edilmektedir. Ancak Hz. Peygamber'in Kur'an-ı Kerim'deki konumunu kavrayan bir öğrenci "Hadis ile sünnetin dindeki yerini ve bağlayıcılığını ayet ve hadislerle açıklar." kazanımını elde etmiş olmalıdır. Zira ders kitabında "Kur'an-ı Kerim, Peygambere iman ve itaat yanında ona ittibâyı da emreder. İttibâ, uymak, izlemek, tabi olmak, birinin veya bir şeyin peşine düşmek anlamlarına gelen bir kelimedir." (Çakan, Küçük, Güler, Şahyar, Kuzudişli, Efendioğlu, 2018, s. 41) ifadeleri kullanılmaktadır. Buna göre Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ittibâyı emrederken, ona ittiba etmenin yolu O'nun sünnetine tabi olmaktır (Koçyiğit, 2012, s. 14). Bu tabiiyetin gerekliliğinin temel referansı ise yine ders kitabında zikredildiği üzere ayet ve hadislerdir:

Sünnetin dindeki konumunu, önemini ve Kur'an'ın yanında yerinin ne olduğunu bilip öğrenmek için öncelikle peygamberlik makamını, peygambere olan ihtiyacı, özelde de Resul-i Ekrem Efendimizin Allah (c.c.) katındaki makamını ve değerini tanımak, anlamak ve bilmek gerekir. Bütün bunları yaparken başvuru kaynağımızın Kur'an-ı Kerim olması büyük önem taşır. Efendimizin Kur'an'daki konumunu belirleme, aynı zamanda onun sünnetinin konumunu ve değerini de belirlemenin temelini teşkil eder (Çakan vd., 2018, s. 38).

Hadis dersinin amaçlarından birisi de öğrencilerin "güncel olayları hadisler ışığında yorumlaması" olarak belirlenmiştir. Hz. Peygamber'e ait hadisler tarihin belirli bir zaman içerisinde belirli bir insan topluluğunu muhatap almış olsa da sünnetin evrensel niteliği gereği sonraki zamanlara da hitabı söz konusudur. Nitekim hadis ders kitabında da belirtildiği üzere kendisine Kur'an-ı Kerim indirilen ve İslam dinini insanlara tebliğ ile vazifelendirilen Hz. Peygamber aynı zamanda evrensel mesajın da taşıyıcısıdır. Onun Kur'an-ı Kerim'de en güzel örnek olarak nitelendirilen hayatı ve sünneti, Müslümanların hayatına ve insanlığın vicdanına evrensel bir yansımadır (Çakan vd., 2018, s. 49). Bu nedenle güncel olayları hadisler ışığında yorumlayabilecek bir öğrencinin Hadis Öğretim Programı'nda belirlenen "Sünnetin evrensel yönüne ve sünnetin ortaya koyduğu bazı evrensel ilkelere örnekler verir." kazanımını elde etmiş olması gerekir. Ancak öğrencilerin verdiği yanıtta anlaşılacağı üzere, öğrenciler bu kazanımı elde edememişlerdir. Dolayısıyla hadis dersi açısından belirlenen amaçlardan birinin daha gerçekleştirilemediği görülmektedir.

Yine Hadis Dersi Öğretim Programı'nda "Hadis ilmini ve bu ilmin tarihî süreç içindeki gelişimini kavraması" amaç olarak zikredilmektedir. Ancak öğrencilerin "Hz. Peygamber dönemindeki hadislerle ilgili çalışmaları açıklar." ve "Hadislerin tedvin ve tasnifi ile ilgili tarihî süreci açıklar." kazanımlarını elde edememiş olması bu amacın da gerçekleştirilemediğini göstermektedir. "Temel hadis kaynaklarını özelliklerine göre sınıflandırır." ve "Temel hadis

kaynaklarının tedvin ve tasnifinden sonra yapılan çalışmalara örnekler verir.” kazanımlarını da bu doğrultuda değerlendirmek gerekir. Dolayısıyla Hadis ders kitabının 3. ünitesi olan “Hadis Tarihi” ünitesine ait kazanımların birçoğunun öğrenciler tarafından elde edilemediği görülmektedir. Hâlbuki Hadis tarihini bilmek, hadis ilminin tarihsel süreçteki oluşum, gelişim, duraklama ve yeniden canlanma olarak nitelendirilen farklı süreçlerini öğrenmenin yanında hadis literatürünü ve ilmini doğru olarak kavramanın da temel şartlarından biridir (Yücel, 2013, s. 300).

Hadis Dersi Öğretim Programı’nda yer alan bir başka amaç ise öğrencilerin “Hadisleri kaynağına, râvi sayısına ve sıhhat derecesine göre tasnif etmesi” şeklindedir. Ancak öğrenciler “Hadisleri kaynağına, râvi sayısına ve sıhhat derecelerine göre sınıflandırır.” kazanımını elde edememişlerdir. Hadislerin kaynağına, râvi sayısına ve sıhhat derecelerine göre sınıflandırılması hadis usulünün en temel konuları arasında yer almaktadır.

Öğrencilerin elde edemediği kazanımlardan biri de “Hadislerin sıhhatinin tespitinde sened ve metin tenkidinin önemini kavrar.” şeklindedir. Hadis ders kitabının 5. ünitesi tamamı ile hadis tenkidi konusuna ayrılmıştır. Bu ünite de hadis tenkidinin sened ve metin tenkidi şeklinde ikiye ayrıldığı (Çakan vd., 2018, s. 116) ifade edilmiş ve bu bağlamda her iki kategori de müstakil başlıklar altında incelenmiştir. Konular incelenirken hadis usulü eserlerindeki akış tercih edilmiş ve yer yer de örneklerle konu derinleştirilmeye çalışılmıştır. Ancak öğrencilerin çoğunluğunun ders kitabı dışında araç gereç/materyal kullanmadığı göz önünde bulundurulursa, konu ile ilgili proje ve uygulamaların da geliştirilemediği tahmin edilmektedir. Bununla birlikte aynı ünite kapsamında yer alan “Hadis tenkidi ile hadis inkârı arasındaki farkı ayırt eder.” kazanımını da elde edememiş olmaları bu minvalde değerlendirilmelidir.

Hadis ders kitabında yer alan her ünitenin sonunda hadis metinleri verilmekte ve ilgili kazanımlardan anlaşılacağı üzere öğrencilerin bu hadisleri yorumlaması istenmektedir. Genel olarak öğrenciler bu konularda başarılı olmakla birlikte “Muamelat ile ilgili hadisleri yorumlar.” kazanımını elde edememiştir. Ders kitabında muamelat kavramının tanıtıldığı (Çakan vd., 2018, s. 107) göz önünde bulundurulursa, öğrencilerin kavramla hadisler arasında bir bağlantı kuramadıkları düşünülebilir. Bu yüzden muamelat kavramına daha geniş yer ayrılması gerekmektedir.

Öğrencilerin çoğunluğunun elde ettiği tespit edilen kazanımlar ise şu şekildedir:

1. Hadis ilminin konusunu ve önemini açıklar.
2. Hadis ilminin diğer İslami ilimlerle ilişkisini yorumlar.
3. Hadis ilmindeki temel kavramların, hadisleri anlamadaki önemini fark eder.
4. Hadis ve sünnet arasındaki farkı ayırt eder.
5. İman ve salih amellerle ilgili hadisleri yorumlar.
6. Dini anlamada ve yaşamada Hz. Peygamber’e (s.a.v.) olan ihtiyacı ayet ve hadislerle açıklar.
7. Örnek alma ile taklit arasındaki farkı ayırt eder.
8. Kur’an ve sünnete bağlılık ile ilgili hadisleri yorumlar.
9. Sahabe ve tâbiînin hadis rivayetindeki rolünü ve hassasiyetini fark eder.
10. Temel hadis kaynaklarının Kur’an’ı anlamadaki önemini açıklar.
11. Ahlak ile ilgili hadisleri yorumlar.
12. Sahih, hasen ve zayıf hadis arasındaki farkları ayırt eder.

13. Mevzu hadislerin ortaya çıkış nedenlerini kavrar.
14. Hadis uydurma faaliyetlerine karşı alınan önlemleri açıklar.
15. Mevzû hadislerin İslam'a verdiği zararları açıklar.
16. İlim ile ilgili hadisleri yorumlar.
17. Hadis ve sünnetin anlaşılmasını konu edinen ilimleri tanır.
18. Hadis ve sünnetin anlaşılmasında Kur'an'ın temel ölçüt olduğunu fark eder.
19. Hadis ve sünnetin anlaşılmasında bütüncül yaklaşımı önemser.
20. Hadis ve sünnetin doğru anlaşılmasında farklı disiplinlerin katkısını fark eder.
21. Hadis ile sünnetin öğrenilmesi ve anlaşılmasıyla ilgili hadisleri yorumlar.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışma, Gaziantep örneğinden hareketle, Anadolu İmam Hatip Liseleri'nde okutulan Hadis dersinin programı gereği belirlenen kazanımların öğrenciler tarafından elde edilip edilmediğini tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonucunda öğrencilerin büyük bir kısmının Hadis dersine karşı ilgilerinin olduğu ve Hadis dersinde devamsızlık yapmadıkları saptanmıştır. Ayrıca ders çizelgesinde Hadis dersine ayrılan zamanın yeterli olduğu görüşündelerdir. Bununla birlikte öğrencilerin çoğunluğu derste Hadis ders kitabı dışında materyal kullanılmadığını ifade etmiştir. Buna karşın öğrencilerin çoğunluğu ders kitabının geliştirilmesinin gerektiği kanaatinde olduklarıdır. Bu iki netice birlikte değerlendirildiğinde öğrencilerin sadece ders kitabı ile iktifa edildiği ve öğretmen merkezli bir anlayış sergilendiği takdirde konuları anlamakta zorlandıkları ortaya çıkmaktadır. Buna göre derse giren öğretmenlerin modern eğitim teknolojilerinden yararlanmadıkları, dersin daha anlaşılır olabilmesi için farklı kaynaklara başvurmakta zayıf kaldıkları, bu sebeple sadece ders kitabı ile yetinen öğrencilerin derse dair bir takım kazanımları elde etmekte güçlük çektikleri görülmektedir.

Çalışmada öğrencilerin çoğunluğunun derste hadislerin ezberlenmesini gerekli gördüğü tespit edilmiştir. Ancak hadislerin ezberlenmesine gerek olmadığı düşüncesinde olan öğrencilerin bir kısmı, Arapçayı bilmediklerini ve bu yüzden hadislerin orijinal metninin değil de anlamlarını ezberlemenin daha yerinde olacağını belirttikleri görülmektedir. Ayrıca derste görevlerini yerine getirmek amacıyla ezberlediklerini daha sonra ise unuttuklarını ifade etmişlerdir.

Ankette öğrencilere yöneltilen sorulardan hareketle Hadis dersi öğretim programında belirtilen kazanımların çoğunun öğrenciler tarafından elde edildiği, bazılarının ise elde edilemediği saptanmıştır. Hal böyle iken belirlenen kazanımların hepsinin öğrencilerin tümü tarafından elde edildiğini söylemek mümkün gözükmemektedir. Elde edilemeyen kazanımlar, Hadis Dersi Öğretim Programı'nda belirtilen amaçlarla karşılaştırıldığında, Hadis dersinin bu amaçlarının bir kısmının gerçekleştirilemediği tespit edilmiştir.

Çalışma sonucunda ortaya çıkan bulgulardan hareketle şu tavsiyelerde bulunulabilir:

1. Hadis dersi çerçevesinde belirlenen kazanımlardan bir kısmının öğrenciler tarafından elde edilememiş olması, Hadis Dersi Öğretim Programı'nda belirtilen amaçların bazılarının gerçekleştirilemediğini göstermektedir. Bu nedenle belirlenen amaçların gerçekleşmesine yönelik olarak bir öğretim planı yapılmalı ve öğretim programlarında belirlenen amaçların en rasyonel şekilde gerçekleştirilebileceği bir anlayış geliştirilmelidir.

2. Anadolu İmam Hatip Liseleri'nde okuyan öğrencilere, meslek derslerinden elde edecekleri kazanımların öneminden bahsedilerek, dini ilimlerin sosyal hayattaki karşılığına dikkat çekilmelidir. Ayrıca bu dersi alan bir öğrencinin hadisi rivayet için değil, yaşamak için öğrenmesi gerektiğine vurgu yapılmalı, hadisin hükmüyle amel etmeyenle onu bilmeyen arasında bir fark olmadığı (Çakan, 2014, s. 24) ifade edilmelidir.
3. Hadis dersi çerçevesinde belirlenen kazanımların, öğrenciler tarafından daha kolay elde edilebilmesi amacıyla ders kitabı dışında araç gereç/materyal kullanımı teşvik edilmeli, online olarak oluşturulacak portallar aracılığıyla ilgili materyallere ulaşımın kolaylaşması sağlanmalıdır. Ayrıca okul kütüphanelerinde mesleki derslere yönelik materyallerin eksiklikleri giderilmeli ve ilgili kitaplar temin edilerek kütüphane içerikleri zenginleştirilmelidir.
4. Anadolu İmam Hatip Liseleri Haftalık Ders Çizelgesi'nde de (MEB, 2018a) görülüyor üzere, Mesleki Arapça dersi, Hadis dersinin görüldüğü yıla müteakip olarak işlenmektedir. Bu durum öğrencilerin meslek derslerinde temel kaynaklara erişimini kısıtlamaktadır. Bu nedenle Arapça üzerinde titizlikle durulmalı, hangi amaçla bu eğitimin gerçekleştirileceği tam olarak tespit edilmeli ve öğrencilerin asgari olarak temel kaynakları okuyabilmesine imkân verecek düzeyde dil eğitimi alması sağlanmalıdır. İmkân sağlanabiliyorsa bir yıl dil hazırlık eğitimi verilmelidir. Bununla birlikte öğrencilerin temel kaynaklara kendi başına ulaşabilmesi ve aramış olduğu hususu kolayca bulabilmesi hedeflenmelidir. Nitekim Hadis Öğretim Programı'nda dikkat çekilen hususlardan biri de "öğrencilerin hadis ve sünneti bütüncül bir bakış açısıyla görmeleri ve öğrenmeleri" şeklindedir. Hadis ders kitabında bütüncül yaklaşımın şartları arasında bütün tariklerin araştırılması ve hadis şerhlerine bakılması zikredilmektedir (Çakan vd., 2018, s. 145-146). Bir öğrencinin bunu gerçekleştirebilmesi için temel kaynaklara erişebilme becerisine sahip olması gerekir. Bu beceriyi kazandırmak için uygulamalı bir öğretim programı geliştirilmelidir. Sözelimi sened tenkidi konusu anlatıldıktan sonra, bir hadisin sened zinciri öğrencilerle birlikte tespit edilip çıkarılarak, o senedde geçen ravilerin adalet ve zabt yönünden durumlarının nasıl tespit edildiği uygulamalı olarak gösterilebilir.
5. Eğitimin her kademesinde temel unsurlardan birisi öğretmenlerdir. Meslek dersleri öğretmenlerinin modern eğitim teknolojilerini kullanabilecek bir formasyona sahip olabilmesi ve mesleki bilgilerini geliştirebilmeleri için çeşitli eğitim seminerleri düzenlenmelidir. Bunun için öğretmenlerin mesleki gelişimi planlanırken, meslek dersleri öğretmenlerinin branşlarına uygun bir eğitim semineri dizisi oluşturulmalıdır. Bu çerçevede İlahiyat Fakülteleri ve Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü arasında protokol düzenlenmelidir.
6. Çalışmanın konusunu teşkil eden Hadis dersi özelinde, meslek derslerine ait kitaplar eğitimde zaman israfını önleyecek şekilde düzenlenmeli ve anlamayı kolaylaştıracak görsel ve işitsel materyaller hazırlanmalıdır. Zira bilgiye erişimin kolay olduğu günümüzde öğrencilere bilgi yüklemek yerine onlara yol gösterecek ve araştırma becerisi kazandıracak uygulamalara ve projelere zaman ayrılmalıdır.
7. Hadis metinlerini ezberlemenin önemi öğrencilere güzelce anlatılmalı ve onları zorlamadan program çerçevesinde belirlenen hadislerin ezberlenmesi sağlanmalıdır. Bununla birlikte, Hadis dersinde ezberlenecek hadisler, öğrencilerin günlük hayatında karşılaşması muhtemel meselelerle alakalı olmalıdır. Sınav kaygısı ile

ezberlenen hadislerin zaman içerisinde unutulduğu, bu yüzden öğrencilere artı bir değer katmadığı görülmektedir.

8. Eğitimin içeriği kadar, gerçekleştiği mekân da önemlidir. Bu çerçevede öğrencilerin meslek dersleri çerçevesinde öğrenimine fayda sağlayacak görsel içeriklerle zenginleştirilmiş özel sınıflar oluşturulmalıdır. Özellikle Hadis ilminde çok sayıda kavramın olduğu bilinmektedir. Bu nedenle bu kavramların yer aldığı görsellerin eğitim mekânında yer alması gerekmektedir.
9. Hadis ders kitabında tarihi süreç anlatılırken, öğrencilerin anlamasını kolaylaştıracak tablolardan ve görsellerden azami ölçüde faydalanmalıdır. Bununla birlikte temel hadis kaynakları ve hadise dair telif edilmiş eserler muhakkak sınıf ortamına getirilmeli ve öğrencilerin bu kitapları incelemeleri sağlanmalıdır.
10. Nitelikli okul olma özelliği taşıyan Proje Anadolu İmam Hatip Liseleri'nde öğrencilerin üniversite sınavlarında sorumlu olduğu derslere daha fazla ağırlık verdiği görülmektedir. Bu nedenle öğrencilerin Anadolu İmam Hatip Liseleri'nde okutulan meslek derslerini ikinci plana attığı tespit edilmektedir. Öğrencilerin bu derslerin önemini kavramasına yönelik çalışmalar yapılmalı ve meslek derslerinin ilgi çekiciliğini arttırmaya yönelik faaliyetler düzenlenmelidir.

Kaynakça

- Akyüz, H. (2016). İmam hatip liselerinde hadis dersi öğretimi üzerine bir değerlendirme: Artvin ili örneği. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13 (2), 134-156.
- Çakan, İ. L. (2014). *Hadis Öğrenimi Tarihi ve Güncel Boyut*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Çakan, İ. L. Küçük, R. Güler, Z. Şahyar, E. Kuzudişli, B. Efendioğlu, M. (2018). *Hadis Ders Kitabı*. Ankara: Devlet Kitapları.
- Hatîb el-Bağdâdî. (1983). *el-Câmi li ahlâki'r-râvî ve âdâbi's-sâmi (Cilt 1)*. (nşr. Mahmûd Tahhân). Riyâd: Mektebetü'l-meârif.
- Itr, N. (1985). Hadis öğrenimi için yapılan seyahatler, er-rıhle fi talebi'l-hadîs. (çev. Raşit Küçük). *İlim ve Sanat*, (1), 39-48.
- İnan Kaya, G. (2016). Eğitimde merak ve ilgi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13-2 (25), 103-114.
- Kandemir, M. Y. (1997). Hadis. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 17, 30-64. İstanbul: TDV Yayınları.
- Koçkuzu, A. O. (1993, Ekim), Hadis Öğretim ve Eğitiminde Ne Yaptık? Neler Yapabilirdik?. *Hadisin Dünü Bugünü ve Geleceği Sempozyumu*, (s. 189-210), Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
- Koçyiğit, T. (2012). *Hadîs Tarihi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- MEB. (2018a). *Anadolu İmam Hatip Lisesi Haftalık Ders Çizelgesi*. https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_09/05112532_Aihl_Fen_Sosyal_Bilimler_Haftalik_Ders_Cizelgesi.pdf
- MEB. (2018b). *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*. <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812019324133-AIL%20Meslek%20Dersleri%20Ogretim%20Programi%20MArapca.pdf>

Yücel, A. (2013). Hadis ilminde “tarih” anlayışı ve “hadis tarihi” yazıcılığı. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 11 (21), 271-302.

Yücel, A. (2014). *Hadis Usulü*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.